

بسمه تعالی

اخلاق پزشکی  
"تئوری ها و مکاتیب"  
اصول چهارگانه  
اسلام و اخلاق پزشکی

تدوین کننده :

دکتر مهدی ابراهیمی

استاد گروه اخلاق پزشکی و ممارف اسلامی

دانشگاه علوم پزشکی مشهد

## عناوین کلی منبع درسی فصل 1 و 4

- ۱- تعریف اخلاق
- ۲- فلسفه اخلاق
- ۳- اخلاق حرفه ای
- ۴- اخلاق پزشکی
- ۶- استقلال اخلاق پزشکی نوین
- تئوری های اخلاقی
- مکاتب اخلاقی
- اصول چهارگانه اخلاق پزشکی

## پرسش های فصل اول

1. علم اخلاق، موضوع و هدف آن، چیست؟ و ویژگی های رفتار اخلاقی چگونه بیان می شوند؟
2. فلسفه اخلاق چیست؟ و رابطه آن با اخلاق پزشکی چگونه است؟
3. اخلاق حرفه ای چیست؟ تفاوت آن با اخلاق عمومی یا کلاسیک چیست؟ رابطه اخلاق حرفه ای و کاربردی چگونه است؟
4. اخلاق پزشکی چیست و رابطه آن با اخلاق عمومی چگونه است
5. سیر تاریخی اخلاق پزشکی چگونه تبیین می شود؟
6. نقش پیشرفت های علمی در پیدایش اخلاق پزشکی نوین چیست؟
7. فلسفه های جدید چگونه زمینه ساز استقلال اخلاق پزشکی نوین از اخلاق کلاسیک شدند؟

## پرسش های فصل چهارم

- 1- محور اصلی تقسیم مکاتب اخلاقی به غایت گرایانه، وظیفه گرایانه و فضیلت گرا چیست؟
- 2- اساس نظریه کانت را در اخلاق تحلیل کنید.
- 3- دیدگاه مکتب فضیلت گرا در اخلاق چیست و ویژگی های آن کدام است؟
- 4- نظریه صحیح در تحلیل مبنای اخلاق پزشکی و حل تعارضات اخلاقی را تبیین کنید.
- 5- اصول چهارگانه اخلاق پزشکی را تبیین کنید.

## اخلاق پزشکی نوین

یکی از شاخه های اخلاق حرفه ای یا

*ethics professional*

است که سعی دارد اخلاقیات را به صورت کاربردی در حیطه عمل پزشکان و کادر پزشکی و نیز در حوزه تصمیم گیری های اخلاقی در طب وارد نماید.

بنابراین :

افزایش توانمندی‌های انسانی در تشخیص و  
معالجه بیماریها، و تعدد راههای انتخابی برای  
پزشکان و بیماران، **سئوالات روزافزونی** را  
مطرح نموده است که اخلاق پزشکی و  
توصیه‌های اخلاقی به صورت سنتی، علیرغم  
ارزش و قدرت خود، نتوانسته‌است  
پاسخگوی این پرسشها باشد.

12

## اخلاق حرفه ای :

اصول وقواعد و معیارهای ارزشی حاکم بر رفتار شغلی و حرفه ای  
برای ایجاد ارتباط بین صاحب حرفه و جامعه

## اخلاق پزشکی :

Medical Ethics

اصول قراردادی حاکم بر روابط افراد در  
جامعه پزشکی

## فلسفه اخلاق [فرا اخلاق]

علمی است که به مباحث کلی (مبادی تصویری و تصدیقی) درباره علم اخلاق می پردازد. مثل هدف اخلاق، ملاک فعل اخلاقی، نسبی و مطلق بودن اخلاق و...

یا

بانگاه از بیرون به اخلاق می نگرد و به چرایی (؟) های آن پاسخ می دهد.

مهمترین سوالات؛

با چه معیاری می توان کاری را اخلاقی به حساب آورد؟  
منشأ فعل اخلاقی چیست؟  
منشأ ارزش فعل اخلاقی چیست؟  
پاسخ به این سوالات تئوری های اخلاقی را به وجود می آورند.

## مکاتب اخلاقی

مجموعه بنوری های اخلاقی که با نظم و هدف مشخص کنار هم قرار می گیرند یک مکاتب اخلاقی را تشکیل می دهند.  
براس اساس در بحث اخلاق هنجاری در فلسفه اخلاق سه مکاتب در تقسیم بندی مکاتب وجود دارد  
(یعنی ملاک جمع بندی بنوری ها)

غایت انگارانه یا نتیجه گرایی

Teleological / Consequentialism

وظیفه گرایی

Deontological

فضیلت گرایی

Virtue ethics

## مکاتب اخلاقی (نتیجه گرایی) Teleological/Consequentialism

منظومه فکری نتیجه گرایی یا غایت انگاری در اخلاق این است که گزاره های اخلاقی را باید با نتایجی که از آنها به دست می آید ارزیابی کرد خوب و بد گزاره اخلاقی مبتنی بر نتیجه ای است که از آن گرفته می شود.

سوال

چه نتیجه ای ملاک ارزیابی است؟  
پیروان این مکتب پاسخ های متعددی داده اند که زیر شاخه های این نظریه است  
مثل سودمندی، لذت، قدرت و.....

## مکاتب اخلاقی (وظیفه گرایی) Deontological ethics

جوهر اصلی دیدگاه وظیفه گرایی این است که کار اخلاقی را نباید با نتایج آن سنجید درستی یا نادرستی عملی را باید در ذات آن عمل جستجو کرد و این ماهیت عمل است که کاری را اخلاقی یا غیر اخلاقی می کند

بنابراین فعل اخلاقی، عملی است که بدون هیچ شرطی از ناحیه فاعل انجام می پذیرد یا فایده ای محسوس یا نامحسوس برای او متصور نیست و صرفاً براساس وجدان انسانی انجام پذیرفته است.

" کانت " فیلسوف آلمانی از مشهورترین نظریه پردازان این مکتب است.

## مکاتب اخلاقی (فضیلت گرایی) Virtue ethics

دیدگاه فضیلت گرایی ماهیت فعل اخلاقی را در نتایج فعل محدود نمی کند بلکه کنشگر یا فاعل اخلاقی را در داوری اخلاقی مهم می داند. و به تعبیر دیگر عمل را مبتنی بر نیت فاعل می داند یعنی فاعل اخلاقی براساس خوب و بد بودن عمل با انگیزه فضیلت مدارانه تعیین کننده اخلاقی یا غیر اخلاقی بودن فعل است.  
پس می توان گفت:  
"هرکاری که براساس کرامت و فضیلت ذات انسان انجام شود فعل اخلاقی است"

## اصول چهارگانه اخلاق پزشکی

چهار اصل کلیدی برای راهنمایی در تصمیم گیریهای اخلاقی مطرح شده است :

- |                 |                               |
|-----------------|-------------------------------|
| autonomy        | ۱ - احترام به فرد و اختیار او |
| beneficence     | ۲ - سودمندی                   |
| non-maleficence | ۳ - عدم ضرر رسانی             |
| justice         | ۴ - عدالت                     |

## مفهوم اختیار :

- 1- قدرت انتخاب به عنوان توانمندی انسانی
  - 2- احترام به حق انتخاب انسان
- در فلسفه اخلاق پزشکی مفهوم دوم کاربرد دارد.  
براین اساس :
- درمان تکلیف درمانگر است اما مداوا شدن حق انسان است

## پس باید :

حق بیمار را در دانستن ، مداوا شدن و زمینه انتخاب کردن برای بیمار محترم شمرد

## احترام به فرد و اختیار او

- برخی دستورات اخلاقی براین اصل مبتنی است مثل
- اخذ رضایت آگاهانه
  - حفظ حریم خصوصی و رازداری
  - حفاظت از حقوق گروههای آسیب پذیر
  - توجه به آموزشهای لازم و محدودیت امکانات بهداشتی، درمانی
  - توجه به فقر و مشکلات اقتصادی
  - و.....

## سودمندی و عدم ضرر رسانی

- محقق یا درمانگر مسئول حفظ سلامت جسمی، روانی و اجتماعی شرکت کننده در پژوهش است. این امر اولین وظیفه پژوهشگریا درمانگر است.
- ضرر ناشی از پژوهش یا درمان بایستی به حداقل رسانده شود.
- باید توجه نمود که حفاظت از شرکت کنندگان در پژوهش ارجحیت دارد به:
  - جستجوی علوم جدید
  - فواید تحقیق برای پیشبرد دانش
  - خواسته‌ها و علائق حرفه‌ای یا شخصی محقق

22

## عدالت

- عدالت در اخلاق پزشکی در درمان و پژوهش بطور عمده در سه جنبه مورد نظر می‌باشد:
- توزیع مناسب و عادلانه امکانات و بیان فواید و مضار درمان و پژوهش
  - عدالت در انتخاب شرکت کنندگان در مطالعه
  - حمایت از حقوق گروههای آسیب پذیر

23

## اسلام و اخلاق پزشکی فصل 2 و 3

### دین و اخلاق

### اسلام و پزشکی

- رابطه دین و اخلاق
- فعل اخلاقی در داوری دینی
- رابطه اسلام و پزشکی از نگاه فلسفی
- روش شناسی دین در تحلیل گزاره های پزشکی
- علوم تجربی و متون دینی

## پرسش های فصل 2 و 3

- 1. رابطه دین و اخلاق را با توجه به تعاریف مختلفی که از دین وجود دارد، تبیین کنید.
- 2. فعل اخلاقی از نظر اسلام چیست؟
- 3. رابطه اسلام و پزشکی در چه زمینه هایی مطرح می شود؟
- 4. علت طرح بحث رابطه علم و دین در غرب و شرق چه بوده است؟
- 5. نظریه مورد قبول در بحث رابطه علم و دین چیست؟ دلایل آن کدام است؟
- 6. روش تحلیل گزاره های پزشکی که در متون دینی آمده اند، چگونه است؟

## اسلام و اخلاق پزشکی

- 1- اهمیت حرفه پزشکی در اسلام
  - 2- فلسفه اخلاقی اسلام یا ملاک فعل اخلاقی از نظر اسلام
  - 3- در منابع دینی توصیه های کلی مرتبط با سلامتی وجود دارد اما گزاره پزشکی وجود ندارد زیرا نوعی تناقض به وجود می آید.
  - 4- مباحث حقوقی و فقهی اسلامی
- الف : حکم شرعی موضوعات خاص پزشکی
- ب : وظایف شرعی درمانگران یا نحوه رعایت مسایل شرعی در محیط های پزشکی

## رابطه دین و اخلاق وفقه و حقوق:

- ❑ فقه مجموعه بایدها ونبایدهای تکلیفی انسان است .
- ❑ حقوق مجموعه احکام وضعی یا اموری است که انسان آنها را از آن خویش می داند .
- ❑ احکام فقهی و حقوقی الزام آور هستند به خلاف احکام اخلاقی
- ❑ در جامعه های مذهبی نمی توان اخلاق پزشکی را از احکام فقهی و حقوقی جدا کرد .
- ❑ چند قاعده مهم فقهی تأثیرگذار در موضوعات پزشکی عبارتند از: قاعده لاضرر، اضطرار، احسان، ضمان، طهارت و...